

УДК 372.834

Зуєв М. І.

ШКІЛЬНА ПРАВОВА ОСВІТА ОБДАРОВАНОЇ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ЯК ЗАСІБ ДОУНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті проаналізовано роль класної роботи з обдарованою учнівською молоддю в доуніверситетській правовій підготовці. Класно-урочна робота дітей збільшує можливості учнівської молоді щодо здобуття вищої освіти, особливо це стосується талановитої молоді, яка отримує доступ до цільової підготовки за обраною спеціальністю.

Ключові слова: обдарована учнівська молодь, доуніверситетська правова підготовка.

Постановка проблеми. У більшості країн Європи (Голландії, Шотландії, Фінляндії, Норвегії, Данії, Англії, Франції, Швеції та ін.) загальна освіта старшокласників передбачає профільне навчання. Залежно від вибору учнем свого подальшого майбутнього пропонуються два варіанти продовження освіти в основній школі: перший (академічний), який відкриває шлях до вищої освіти, та другий (професійно-технічний), в якому навчальним процесом передбачено переважно прикладні та профільні дисципліни для опанування учнем певної професії.

Підготовка обдарованих дітей відкриває можливості для учнівської молоді, зорієнтованої на здобуття вищої освіти, також це стосується молоді, яка отримує доступ до цільової підготовки з юридичних дисциплін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання підтримки обдарованої і талановитої молоді в європейському освітньому просторі вивчались такими науковцями: Г. Ліндсей, Р. Пфлюгер, Д. Монтгомері, К. Хеллер, Р. Перссон, Л. Портер, Л. Попова, М. Аллоді, Л. Коен, Д. Ейр і Дж. Фрімен.

Окремі питання доуніверситетської підготовки учнів в європейському освітньому просторі досліджувалися Д. Дайкером, Дж. Салмі, К. Стевенсоном, Х. Корпершеком.

Мета статті: висвітлити роль класної роботи у довузівській правовій підготовці обдарованих старшокласників.

Виклад основного матеріалу. На початку 90-х рр. в Україні правове навчання обдарованих учнів відбувалося у навчальних закладах нового типу (спеціалізованих школах, гімназіях, ліцеях, колегіумах), а також у різних типах навчально-виховних закладів, об'єднань.

У Законі України «Про загальну середню освіту» зазначено: гімназія – це загальноосвітній навчальний заклад I–III ступенів з поглибленим вивченням окремих предметів відповідно до профілю – орієнтована на навчання та виховання здібних та обдарованих дітей. Гімназія та ліцей дають

передпрофесійну початкову підготовку підвищеного типу в тісному контакті з ВНЗ і забезпечують пропедевтику в тій чи іншій професії, тієї чи іншої ступені вищої професійної освіти [1].

Стосовно фахової підготовки юристів український вчений-правник В. В. Комаров стверджує, що орієнтовний розподіл загального ліцензійного обсягу з напрямку «право» за регіонами становить: північний – 39%, східний – 27%, південний – 14%, західний – 11%, центральний – 9%. Лише у Києві існує приблизно 50 навчальних закладів, що здійснюють підготовку юристів [2, с. 11].

В Україні станом на початок 2012 р. 288 із 904 (тобто майже третина) ВНЗ є або юридичними, або мають навчальні підрозділи (факультети, відділення, інститути) з підготовки юридичних кадрів. Із них державних – 164, приватних – 124 [3, с. 126].

Наразі, незважаючи на відсутність ЗНО з правознавства, багато вишів запроваджують вступні співбесіди для майбутніх студентів, що робить використання профільних спецкурсів з правознавства для обдарованих старшокласників просто необхідним. Зокрема, практика вступних співбесід поширена в Одеській юридичній академії, Київській академії внутрішніх справ, Харківському національному університеті внутрішніх справ [4].

У дослідженні щодо розвитку шкільної правової освіти в Україні А. Гуз зазначив, що у програмах зі шкільного курсу правознавства міститься зміст підготовки учнів із зазначеного курсу в школі, перелік необхідних навичок й умінь, які формувалися у процесі вивчення курсу. Це, зокрема, перші у незалежній Україні програми зі шкільного курсу правознавства, підготовлені фахівцями Інституту держави і права НАН України й Української Асоціації викладачів права в 1991 р. Вони були впроваджені в шкільний навчальний процес у 1992 р. і постійно вдосконалювалися у д. п. 90-х рр. ХХ ст. – на початку ХХІ ст. у зв'язку зі стрімкими змінами в суспільно-політичному житті країни. Також у дисертації А. Гуза констатується: з 2003 р. старша школа в Україні функціонувала як профільна, що дало змогу повніше реалізувати принцип особистісно-зорієнтованого навчання, створило сприятливі умови для врахування індивідуальних особливостей, інтересів і потреб учнів, формування у них орієнтації на певний вид майбутньої професійної діяльності. Для підготовки в галузі права обдарованої молоді були розроблені програми до навчального курсу «Правознавство» для юридичних ліцеїв і спеціалізованих юридичних класів та програми курсу «Основи правознавства» для 9–11-х класів з поглибленим вивченням права і вищих професійних училищ [5, с. 20].

Більшість гімназій і ліцеїв юридичного напрямку навчання співпрацюють із ВНЗ, фахівцями-науковцями, проводять спільні тематичні наукові конференції, олімпіади, конкурси. Значна частина обдарованих старшокласників відвідують курси з підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання. Профільне правове навчання організується через навчальні заняття (уроки, лекції, семінари тощо), факультативи, курси за вибором,

дистанційні курси, екстернат. Загальноосвітній навчальний заклад може мати один або кілька профілів [6].

У 2004 році Міністерством освіти і науки України розроблено і затверджено типові навчальні плани загальноосвітніх навчальних закладів 12-річної школи (Наказ Міністерства освіти і науки України від 23.02.2004 р. № 132) за суспільно-гуманітарним напрямом право, видані відповідні рекомендації, розроблено дидактичні вимоги до створення типових програм для профільного навчання з правознавства (Лист МОН України від 21.05.2008 р. № 1/11-1968), видається навчальна література (Лист МОН України 1/9-425 від 26.08.2014 р.).

У 2014/2015 навчальному році Міністерством освіти і науки України рекомендовано вичерпний перелік навчальних програм, підручників і навчально-методичних посібників з правознавства для використання в старшій школі у загальноосвітніх навчальних закладах, у т. ч. для навчання обдарованих учнів [див. табл.1,2,3,4,5].

При вивченні правознавства слід враховувати динамічні зміни в системі суспільних відносин України, найновіші досягнення теоретико-правових поглядів на правові явища, результати активної нормотворчої діяльності органів державної влади та водночас певну ступінь консерватизму українського законодавства. Залучення учнів до правової культури збагачує їхнє духовне життя. Водночас знання ними своїх прав і обов'язків розширює можливості їхньої реалізації, зокрема у власних інтересах.

Доведено, що правове виховання зміцнює життєву позицію, підвищує громадську активність і загострює почуття непримиренності до негативних явищ. Порівняно з іншими складниками виховання правове виховання має свою специфіку, що визначається передусім соціально правовим статусом учнівської молоді в суспільстві.

Таблиця 1

Навчальні програми з правознавства

Назва програми	Клас	Видавн.	Підстава, рекомендації
Програма для загальноосвітніх навчальних закладів «Правознавство. Практичний курс. 9 клас» (авт. Ремех Т.О., Пометун О.І.)	9	Вікторія	Лист МОН від 21.05.2008 № 1/11-1969
Програми для загальноосвітніх навчальних закладів «Правознавство. 10–11 (рівень стандарту, академічний рівень)» (авт. Палійчук Н.Й., Котюк І.І.)	10	Поліграф книга	Наказ МОН від 28.10.2010 № 1021
Програми для загальноосвітніх навчальних закладів «Правознавство. 10-11 (профільний рівень)» (авт. Ратушняк С.П., Ремех Т.О.)	10-11	Вікторія	Лист МОН від 21.05.2008 № 1/11-1968

Підручники з правознавства

Назва програми	Автор	Клас	Видавн.	Підстава, рекомендації
Правознавство. Практичний курс (підручник)	Пометун О.І., Ремех Т.О.	9	Літера ЛТД	Наказ МОН від 02.02.2009 № 56
Правознавство. Практичний курс (підручник)	Наровлянський О.Д.	9	Грамота	Наказ МОН від 02.02.2009 № 56
Правознавство. Практичний курс (підручник)	Сутковий В.Л., Філіпенко Т.М.	9	Генеца	Наказ МОН від 02.02.2009 № 56
Правознавство* (рівень стандарту, академічний рівень) (підручник)	Гавриш С.Б., Сутковий В.Л., Філіпенко Т.М.	10	Генеца	Наказ МОН від 03.03.2010 № 177
Правознавство* (рівень стандарту, академічний рівень) (підручник)	Наровлянський О.Д.	10	Грамота	Наказ МОН від 03.03.2010 № 177
Правознавство* (профільний рівень) (підручник)	Наровлянський О.Д.	10	Грамота	Наказ МОН від 03.03.2010 № 177
Правознавство* (профільний рівень) (підручник)	Гавриш С.Б., Сутковий В.Л., Філіпенко Т.М.	11	Генеца	Наказ МОН від 16.03.2011 № 235
Правознавство* (профільний рівень) (підручник)	Наровлянський О.Д.	11	Грамота	Наказ МОН у від 16.03.2011 № 235

Таблиця 3

Навчальні програми курсів за вибором з правознавства

Назва програми	Клас	Видавництво	Підстава, рекомендації
Збірник навчальних програм курсів за вибором для суспільно-гуманітарного напрямку допрофільної підготовки та профільного навчання (історія, право, філософія, етика) у 3 частинах	10-11	Поліграф книга	Лист МОН від 12.03.2010 № 1/11-1652
Навчальна програма варіативного модуля для профільних класів суспільно-гуманітарного напрямку «Практичні основи юридичної професії» (авт. Гращенко І.О.)	10(11)	Поліграф книга	Лист ПТЗО від 22.07.2014 № 14.1/12-Г-1304

На відміну від інших навчальних курсів, правознавство передбачає, що учні набувають таких вмінь як: орієнтуватися в системі законодавства, користуватися джерелами права; володіти елементарною правовою термінологією; логічно викладати матеріал з морально-правових проблем; використовувати правову літературу; брати участь в обговоренні, дискусії, аргументовано висловлювати і обстоювати свою думку, робити висновки; застосовувати правові знання для пояснення фактів навколишнього життя і вибору варіанта правомірної поведінки в різних життєвих ситуаціях [8].

Додаткові підручники та навчальні посібники

Назва програми	Автор	Клас	Видавництво	Підстава, рекомендації
Правознавство. Тест-контроль	Пилипчатіна Л.М.	9	Весна	Лист ПТЗО від 13.04.2011 № 1.4/18-Г-230
Правознавство (практичний курс): зошит для поточного та тематичного оцінювання	Пилипчатіна Л.М.	9	ПЕТ	Лист ПТЗО від 22.08.2013 № 14.1/12-Г-548
Правознавство. Практичний курс (навчальний посібник)	Ратушняк С.П.	10	Навчальна книга - Богдан	Лист ПТЗО від 11.07.2011 № 1.4/18-Г-618
Правознавство (підручник) (рівень стандарту, академічний рівень)	Пометун О.І., Ремех Т.О.	10	Літера ЛТД	Лист МОН від 26.10.2010 № 1/11-9917
Правознавство (підручник) (академічний рівень)	Ратушняк С.П.	10	Навчальна книга - Богдан	Лист МОН від 19.07.2011 № 1/11-6300
Правознавство. Тест-контроль	Пилипчатіна Л.М.	10	Весна	Лист ПТЗО від 13.04.2011 № 1.4/18-Г-231
Правознавство. Робочий зошит	Ремех Т.О.	10	Літера ЛТД	Лист ПТЗО від 18.08.2010 № 1.4/18-Г-677
Правознавство. Комплексний зошит для контролю знань (рівень стандарту)	Святокум О.Є.	10	Ранок	Лист ПТЗО від 01.07.2010 № 1.4/18-Г-394
Правознавство. Профільний рівень. Робочий зошит	Хаталах О.В.	10	Ранок	Лист ПТЗО від 29.12.2011 № 1.4/18-Г-838
Правознавство: зошит для поточного та тематичного оцінювання	Пилипчатіна Л.М.	10	ПЕТ	Лист ПТЗО від 22.08.2013 № 14.1/12-Г-549
Правознавство. Профільний рівень. Робочий зошит	Хаталах О.В.	11	Ранок	Лист ПТЗО від 11.02.2014 № 14.1/12-Г-105
Права людини (НМК: навчальна програма, навчальний посібник)	Пометун О.І., Ремех Т.О.	10(11)	Благод. орг. Вчителі за демократію та партнерство	Лист ПТЗО від 07.02.2014 № 14.1/12-Г-82
Вчимося жити разом (діалог різних-діалог рівних)	Сорокіна О.Ю.		Ніка-Центр	Лист ПТЗО від 18.03.2010 № 1.4/18-Г-107

Таблиця 5

Методична література

Назва програми	Автор	Видавництво	Підстава, рекомендації
Соціально-правовий захист дитинства	за ред. Смагіна І., Арешонкова В., Смагіної Т.	Житомирський ОШПО	Лист ПТЗО від 10.01.2011 № 1.4/18-Г-15
Паспорт кабінету правознавства	Нікітіна І.П., Галегова О.В., Нікітін Ю.О.	Навчальна книга - Богдан	Лист ПТЗО від 30.06.2010 № 1.4/18-Г-386

Навчальна програма з основ правознавства для 9 класу з поглибленим вивченням предмета розрахована на 70 навчальних годин. Основними компонентами курсу за цією програмою є зміст правознавчого навчального матеріалу та перелік державних вимог до рівня загальноосвітньої підготовки учнів, на який вчитель орієнтується під час вивчення конкретних тем курсу [8].

Правознавство як навчальний предмет у старшій школі має формувати системне уявлення в учнів про державу та право як основні засоби впорядкування суспільних відносин, вміння використовувати їх у практичному житті. Метою курсу правознавства в профільних класах є формування в учнів розуміння права як відкритої системи, що базується на невід'ємності суспільства від держави, законів від повсякденного життя. Право представлене в курсі елементом цілісного світу, що складається з понять, переживань і практичних дій. Курс спрямований на розвиток правової і громадянської компетентності, відповідних ціннісних орієнтирів, умінь, навичок таких школярів [8].

Для 10 класу загальноосвітніх навчальних закладів (рівень стандарту/академічний рівень) навчальний процес курсу «Основи правознавства» складається з чотирьох частин: ч. 1. «Основи теорії держави»; ч. 2. «Основи теорії права та правовідносин»; ч. 3. «Основи публічного права України»; ч. 4. «Основи приватного права України». У першій та другій частині подано загальнотеоретичну характеристику держави і права як соціальних явищ, а третя й четверта частина присвячені характеристиці української держави та її правової системи [8].

За навчальним планом загальна кількість годин на курс – 35, із розрахунку 1 година на тиждень. Програма розділена на чотири частини відповідно до організації навчального процесу у школі протягом навчального року і визначає години на вивчення кожної теми, а також повторювально-узагальнюючі уроки (4 уроки на рік). Запропонована кількість годин на вивчення кожної теми є орієнтовною і може бути змінена й використана вчителем на власний розсуд [8].

Для класів правового профілю чинною є програма авторів Ремех Т. О., Ратушняка С. С. «Правознавство. 10–11 класи (профільний рівень)». Програма розрахована на 105 годин протягом навчального року (3 години на тиждень) та охоплює 10–11 класи [8].

Програмою профільного рівня передбачено поглиблене вивчення тем порівняно з рівнем програми за стандартом. Курс «Правознавство» структурований за такими загальними змістовно-тематичними блоками: блок I – «Основи теорії держави і права України»; блок II – «Основи публічного права»; блок III – «Основи приватного права». Програма курсу розрахована на два роки навчання (3 години на тиждень). Курс охоплює основні питання теорії держави і права і побудований за галузями права відповідно до та на основі чинного законодавства України [8].

Висновки. Класна робота обдарованих учнів старших класів з правознавства спрямована на отримання учнями, що вирізняються високими здібностями до інтелектуальної діяльності, якісних і поглиблених знань з юридичних дисциплін, а також підготовці до подальшого навчання у ВНЗ за вибраною спеціальністю. У зв'язку з цим подальші дослідження будуть присвячені проблемам змісту та організації доуніверситетського навчання з правознавства обдарованих учнів старших класів, у тому числі такі, що дають змогу загальноосвітнім навчальним закладам підтримувати й розвивати партнерські стосунки з вишами. Це відкриває гарні можливості для учнівської молоді, зорієнтованої на здобуття вищої освіти, особливо це стосується обдарованої молоді, яка отримує доступ до цільової підготовки за обраною спеціалізацією.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про загальну середню освіту». [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/651-14>.
2. Комаров В. Сучасні аспекти модернізації вищої юридичної освіти / за підсумками круглого столу «Проблеми вищої юридичної освіти в Україні: нові виклики сучасних реалій» (17.11.2008 р., м. Харків) / В. Комаров // Право України. — 2009. — № 1. — С. 9—15., с. 11.
3. Дерев'янко Б. В. Адміністративно-правове регулювання надання послуг у сфері освіти: монографія / Б. В. Дерев'янко ; МВС України, Донецький юридичний інститут. – Донецьк : ПП «Видавничий дім «Кальміус», 2012. – 527 с., С.126.
4. Алеїніков І. Особливості викладання правознавства в профільних класах // І. Алеїніков // Науково-практична інтернет-конференція «Науково-методичний супровід допрофільного і профільного навчання в умовах міста»//, 9-11.01.2014 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://doslidniks.at.ua/blog/alejnikov_i_a_osoblivosti_vikladannja_pravoznavstva_v_profilnikh_klasakh/2014-01-08-33.
5. Гуз А. М. Становлення та розвиток шкільної правової освіти в Україні (1991-2007 рр.): історичний і теоретико-методологічний аспект [Текст] : дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.01 / Гуз Анатолій Михайлович ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2010. – 435 арк. С. 20.
6. Концепція профільного навчання в старшій школі, затверджена Наказом МОН № 1456 від 21.10.13 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/37784/.
7. Лист МОН України 1/9-425 від 26.08.2014 «Про перелік навчальної літератури, що має відповідний гриф Міністерства освіти і науки України, для використання у загальноосвітніх навчальних закладах у 2014/2015 навчальному році». [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/2763->.
8. Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1/9-426 від 01.06.2012р. «Щодо інструктивно-методичних рекомендацій із базових дисциплін», додаток «Предмети суспільно-гуманітарного спрямування (Правознавство)». [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/30312/.

Михаил Зуев. Школьное правовое образование одаренной ученической молодежи как средство доуниверситетской подготовки.

В статье проанализирована роль классной учебной деятельности одаренной учащейся молодежи в доуниверситетской правовой подготовке. Работа детей в классе открывает хорошие возможности для учащейся молодежи, ориентированной на получение высшего образования, особенно это касается талантливой молодежи, которая получает доступ к целевой подготовки по выбранной специальности.

Mihail Zuev. School legal education of gifted students as a means pre-university preparation.

This article analyzes the role of the classroom activities for talented and gifted youth in pre-university legal training. Training of gifted children opens great possibilities to the school youth, oriented to higher education; especially it applies to talented youth which receive access to targeted juridical preparation in the chosen specialty.

Keywords: pre-university legal training; talented high-school students.

УДК 37.091.212.3:316.61(71)

Лавриченко Н. М.

ПЕДАГОГІЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ ТЕОРІЇ ПОЗИТИВНОЇ ДЕЗІНТЕГРАЦІЇ К. ДАБРОВСЬКОГО

У статті розкрито основні положення теорії позитивної дезінтеграції за авторством відомого у світі польського вченого Казимира Дабровського (Kazimierz Dąbrowski, 1902–1980). З'ясовано, як цю теорію можливо використати для спостережень і діагностики креативності, емоційних станів і творчих потреб обдарованої особистості, а також для психолого-педагогічного супроводу обдарованих дітей.

Ключові слова: обдарованої дитина, школяр, позитивна дезінтеграція, ієрархія рівнів розвитку.

Мета статті: розкрити значення теорії позитивної дезінтеграції для педагогічної роботи з обдарованими дітьми.

Теорія позитивної дезінтеграції, яку ще називають теорією Дабровського (за ім'ям її автора), ґрунтується на уявленні про людину як суб'єкта, спроможного і навіть більше – приреченого на розвиток. У процесі свого перманентного становлення людина проходить кілька біологічних фаз і соціально-психологічних рівнів. Індивідуальний розвиток дитини, як стверджує Казимир Дабровський, здійснюється на «території» її внутрішнього психічного середовища, яке, по суті, є «системою внутрішніх інтенцій і динамізмів, одно- чи багаторівневих, ієрархічних чи рядоположних,